

VÄHEMMISTÖVALTUUTETTU

Kertomus vähemmistövaltuutetun toimialalta vuonna 2002

Työministeriölle

Ensimmäinen vuosi

Vähemmistövaltuutetun ensimmäisenä kokonaisena toimintavuonna 2002 toimintaympäristö eli suomalainen yhteiskunta on jatkanut etnisen moninaistumisen kehitystään. Tämän voi olettaa tulevaisuudessa vielä nopeutuvan. Toistaiseksi vähäinen työperäinen maahanmuutto tulee lähivuosina olennaisestikin lisääntymään, vaikkei työttömyytemme hellittäisikään. Samalla nykyiset monietnisyttä synnyttävät tekijät - kuten rajat ylittävä vuorovaikutus ja kansainvälisen suojelun antaminen - tuskin poistuvat.

Etninen moninaistuminen on yhteiskuntaa laajasti koskettava ja syvälinen muutos. Itsestään selvänä on pidetty, että etniseen vähemmistöön kuuluva muuttuu. Oppii kielen ja uusia tapoja - kotoutuu. Huomaamattomampi on toinen muutos: hän samalla vääjäämättä muuttaa myös suomalaisuutta ja suomalaista yhteiskuntaa. Tuloksena on jotain uutta: monikulttuurinen yhteiskunta. Parhaimmillaan siinä ei ole jyrkkää kahtiajakoa enemmistö- ja vähemmistökulttuuriin taikka vain enemmistökulttuuri, johon vähemmistö sulautuu. Muutosta voi ohjata kohti näin ymmärrettyä monikulttuurisuutta. Siihen pitää kuitenkin yhteiskunnassa laajasti ja avoimesti valmistautua ja sitä siihen aktiivisesti valmistaa.

Vähemmistövaltuutetun viran perustaminen on yksi näistä toimista. Ensimmäisenä vuonna merkit-

tävä työ on ollut uuden työnkuvan ja toimintaedellytysten rakentaminen - olennaisesti uuteen suunnaten, mutta myös vanhaa hyödyntäen. Tehtävän edellytyksiä on myös luotu hahmottamalla valtuutetun profiilia ja tekemällä sitä tunnetuksi sekä luomalla yhteistyösuhteita. Tärkeää on ollut myös järjestää valtuutetun toimistoa ja sen sisäistä työskentelyä.

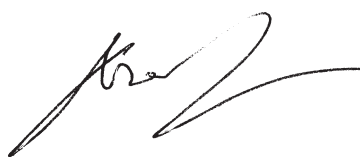
Vuonna 2002 moni asia on valtuutetun toimesa ollut uusi ja pitänyt ratkaista ensimmäistä kertaa. Tämän voi ajatella pätevän laajemminkin monikulttuuristumisen arkipäivään Suomessa. Mutta myös toinen havainto on totta: suomalaisessa yhteiskunnassa on paljon, jonka perustalle voi uutta rakentaa, ja sitä voi tehdä yhteistyössä.

Vähemmistövaltuutetusta annetun asetuksen (661/2001) 6 §:n mukaan vähemmistövaltuutettu antaa työministeriölle vuosittain kertomuksen toimialtaan. Vähemmistövaltuutetusta annetun lain (660/2001) 6 §:n mukaan valtuutetulla on toimisto, ja kertomus valtuutetun toimialalta käsittää myös toimiston toiminnan.

Luovutan oheisena työministeriölle kertomuksen vuodelta 2002.

Helsingissä 25. päivänä kesäkuuta 2003

Kunnioitavasti

Mikko Puumalainen
vähemmistövaltuutettu

Sisältö

Työministeriölle	1
1 Vähemmistövaltuutetusta vuonna 2002	3
1.1 Uusi, laajennettu toimiala	3
1.2 Toiminnan pääalueet	5
2 Asiakaspalvelu	5
2.1 Yleiskuvaus	5
2.2 Asiakaspalvelussa esiin nousseita kysymyksiä	6
3 Yleiset toimet ulkomaalaisten ja etnisten vähemmistöjen aseman parantamiseksi	10
3.1 Lausunnot ja muut toimet	10
3.2 Aloitteet	11
3.3 Julkaisut	12
3.4 Seminaarit, koulutustilaisuudet	12
3.5 Puheenvuorot, vierailut, haastattelut, kirjeet	13
4 Ulkomaalaislain soveltamiseen liittyvät lausunnot	14
4.1 Lausunnot turvapaikka-asioissa	14
5 Hallinto	15
5.1 Toimintamenot	15
5.2 Henkilöstö	15
5.3 Tilat	15
6 Vähemmistöasiain neuvottelukunta	16
Toimintasuunnitelma vuodelle 2003	18
Liite	21

1 Vähemmistövaltuutetusta vuonna 2002

1.1 Uusi, laajennettu toimiala

Vähemmistövaltuutettu viranomaisena aloitti toimintansa 1.9.2001, jolloin vähemmistövaltuutetusta annettu laki (660/2001) ja asetus (661/2001) tulivat voimaan. Samasta ajankohdasta lakkautettiin ulkomaalaisvaltuutetun virka ja kumottiin tätä koskeva laki (446/1991) ja asetus (447/1991).

Vähemmistövaltuutetun asema, toimiala, tehtävät ja valtuudet on määritelty laissa. Tiivistettynä valtuutetun tehtävänä on edistää hyviä etnisiä suhteita ja etnisiin vähemmistöihin kuuluvien ja ulkomaalaisten asemaa ja oikeuksia yhteiskunnassa, seurata tasa-arvon toteutumista, valvoa etniseen alkupeirään kohdistuvan syrjinnän kiellon noudattamista sekä tehdä aloitteita, tiedottaa, raportoida ja suorittaa vähemmistövaltuutetulle ulkomaalaislaissa (378/1991) säädetyt tehtävät.

Valtuutettu on itsenäinen ja riippumaton viranomaisena ja hallinnollisesti sijoitettu työministeriön yhteyteen. Valtuutetulla on toimisto, ja se on valtuutetun keskeinen ja välttämätön resurssi. Toimiston henkilöstö muun muassa palvelee asiakkaita, kouluttaa, tiedottaa, valmistelee lausuntoja ja aloitteita valtuutetun antamien suuntaviivojen ja toimeksiantojen mukaisesti.

Valtuutetun toimiala muodostuu sekä aiemmin ulkomaalaisvaltuutetulla olleista että uusista vähemmistövaltuutetulle säädetyistä tehtävistä. Valtuudet, luonne asiantuntija- ja joissain muodoissa myös oikeusturvaviranomaisena sekä jotkin toimintamuodot, kuten asiakasneuvonta, säilyivät. Toimiala ja tehtävät laajenivat kuitenkin merkittävästi. Asiakaskuntaan liitettiin etniset vähemmistöt ja heihin kuuluvat henkilöt ja tehtäväkuvaan lisättiin hyvien etnisten suhteiden edistäminen.

Asiakaskunnan laajennus koskee sekä perinteisiä että

uusien etnisiä vähemmistöjä. Vähemmistövaltuutetusta annetun lain hallituksen esityksen (HE 39/2001 vp) perustelujen mukaan perinteisillä etnisillä vähemmistöillä tarkoitetaan saamelaisia, romaneja, vanhavenäläisiä, juutalaisia ja tataareja. Vanhoille vähemmistöille on tunnusomaista, että ne ovat syntyneet maahan jo merkittävästi myöhemmin tulleita aiemmin. Saamelaiset alkuperäiskansana ovat tässä suhteessa vielä erityisessä asemassa. Uudet vähemmistöt koostuvat niistä, jotka ovat muodostuneet Suomeen myöhemmin ja erottuvat ja erottautuvat etniseltä alkuperältään etnisesti suomalaisista. Tällaisia vähemmistöjä on muodostunut esimerkiksi somalialaisista.

Ulkomaalaisvaltuutetun toimialaan etnisten vähemmistöjen saattoi ajatella kuuluneen jo sen kautta, että ulkomaalainen Suomessa usein erottuu etnisesti suomalaisista. Vähemmistövaltuutetun toimiala käsittää kuitenkin myös etnisiin vähemmistöihin kuuluvat Suomen kansalaiset.

Uusi hyvien etnisten suhteiden edistämistehtävä voi koskea sekä vähemmistöjen välisiä että vähemmistöjen ja etnisesti suomalaisten välisiä suhteita. Tehtävä on sisällöllisesti joustava. Se voi tarkoittaa muun muassa tiedon ja näkemysten levittämistä asiakaskunnan asemasta ja elämästä julkisuudessa haastattelujen, kirjoitusten ja puheenvuorojen kautta sekä yksittäisempää neuvontaa ja suosituksia. Hyvien etnisten suhteiden edistäminen voi tarkoittaa myös avustamista sovinnon aikaansaamiseksi etnisissä konfliktitilanteissa ja yleisemminkin asiantuntijuuden käyttöä etnisissä pulmatilanteissa.

Valtuutettu on itsenäinen, mutta viranomaisena valtuutetulle on annettu erityinen tehtävä. Sen ydin on ulkomaalaisten ja etnisten vähemmistöjen aseman parantaminen eri keinoin. Hyvien etnisten suhteiden edistäminen on sopusoinnussa tämän kanssa.

Valtuutettu ei hyviä etnisiä suhteita edistäessään ole täysin neutraali, koska tämä tehtävä ei ole ristiriidassa valtuutetun muiden tehtävien kanssa. Kohentavathan hyvät etniset suhteet myös ulkomaalaisten ja etnisten vähemmistöjen asemaa ja huonot etniset suhteet usein näyttäytyvät muun muassa syrjintänä ja jopa rasismina.

1.2 Toiminnan pääalueet

Laissa valtuutetulle annetun tehtävän voi hahmottaa vuonna 2002 erityisesti kolmeen pääalueeseen:

- asiakkaiden neuvontaan, ohjaukseen ja avustamiseen etniseen syrjintään, asianmukaiseen kohteluun taikka ulkomaalaislain alaan liittyvissä kysymyksissä;
- ulkomaalaisten ja etnisten vähemmistöjen asemaa parantaviin yleisiin toimiin; sekä

- ulkomaalaislaissa säädettyjen tehtävien suorittamisesta ja erityisesti turvapaikkahakemuksista ja ulkomaalaisen karkottamista koskevista esityksistä annettavien lausuntojen valmisteluun.

Ensimmäisenä toimintavuonna myös tehtävän hoidon perusedellytysten - sekä ulkoisten että sisäisten - rakentaminen on ollut selkeästi neljäs toiminnan pääalue. Tämä on tarkoittanut muun muassa uutena viranomaisena valtuutetun toimialan sisällön, tavoitteiden ja painopisteiden hahmottamista ja tunnetuksi tekemistä sekä yhteistyö- ja sidosryhmäsuhteiden luomista. Keskeistä on ollut myös luoda valtuutetun ja toimiston sisäisiä toimintamuotoja ja -tapoja uuden toimialan mukaiseksi, rekrytoida toimiston henkilökuntaa, rakentaa toimiston työnkuvia ja -kulttuuria sekä työkuulttuuria.

2 Asiakaspalvelu

2.1 Yleiskuvaus

Vähemmistövaltuutettua koskevassa laissa on säännöksiä, jotka liittyvät yksittäisten asiakkaiden neuvontaan, ohjaukseen ja avustamiseen.

Lain 3 §:n perusteella valtuutetun tulee etnistä syrjintää havaitessaan pyrkiä ohjein ja neuvoin vaikuttamaan siihen, ettei syrjintää jatketa. Valtuutettu voi tehdä aloitteita ja antaa suosituksia ja neuvoja, joiden tavoitteena on parantaa hyviä etnisiä suhteita ja edistää etnisten vähemmistöjen asemaa. Laissa on myös säädetty mahdollisuudesta panna etnistä syrjintää koskeva asia vireille vähemmistövaltuutetun kautta. Lain 4 §:ssä on vielä säännöksiä mahdollisuudesta antaa tai hankkia oikeusapua etnisen syrjinnän kohteeksi joutuneelle, jos asialla on valtuutetun näkemyksen mukaan etnisen syrjinnän ehkäisyn kannalta huomattava merkitys.

Asiakkaat ovat tyypillisimmin ottaneet ensin puhelimitse tai sähköpostitse yhteyttä vähemmistövaltuutettuun tai hänen toimistoonsa. Palvelu on edellyttänyt toisinaan myös tulkkauksen järjestämistä tai asiakirjojen käännettämistä. Valtuutettu tai useimmiten toimiston henkilöstö ovat asiakkaan kanssa keskustellen pyrkineet ensin hahmottamaan hänen tilanteensa ja määrittämään toimien tarve. Useimmiten asia on selvinnyt neuvonnalla tai edelleenohjauksella. Mikäli aihetta on ollut, asiaa on asiakkaan puolesta tarkemmin myös selvitetty. Asiakkaat on pyritty neuvonnalla ohjaamaan, jos oikeusapuun on nähty tarvetta, tavanomaisten oikeusapupalvelujen käyttäjiksi. Näitä ovat lähinnä olleet ammattiliittojen lakiasiainpalvelut, yleiset oikeusaputoimistot ja asianajajaliiton jäsenet.

Toimiston asiantuntemusta ovat hyödyntäneet myös muut viranomaiset sekä kansalais- ja muiden järjestöjen edustajat. Suurin osa vähemmistövaltuu-

tetun toimiston asiakaskunnasta on ollut pääkaupunkiseudulta.

Tavanomaisen diarioinnin ohella ei asiakasyhteydenottoja vuonna 2002 tilastoitu järjestelmällisesti. Toimistossa kolmen erillisen kuukauden ajalta kerätyn otoksen perusteella asiakasyhteydenottojen arvioitu määrä vuoden 2002 aikana oli 800. Kaiken kaikkiaan vuoden aikana järjestettiin 73 asiakastapaamista.

Etniseen syrjintään liittyvien tapausten määrää pyrittiin arvioimaan seurantajaksolla 1.9.-25.11.2002. Tuolloin kirjattiin runsas 70 tapausta, joissa asiakkaan yhteydenotto perustui koettuun tai epäiltyyn etniseen syrjintään. Noin neljäsosassa näistä tapauksista yhteydenotto johti jatkotoimenpiteisiin ja kolme neljäsosassa tapauksia neuvonta oli riittävä toimi. Tapaukset koskivat muun muassa epäiltyä syrjintää työhönotossa ja työpaikalla, asumisessa, sosiaaliturvapalveluissa, opiskelussa tai oppilaitoksissa sekä rasistisesti motivoitunutta häirintää tai väkivaltaa.

Vaikka laki vähemmistövaltuutetusta selkeästi viittaakin vain etniseen syrjintään liittyvään asiakaspalveluun, käytännössä edelleenkin lukumääräisesti eniten korostui ulkomaalaislain soveltamiseen liittyvät kysymykset.

2.2 Asiakaspalvelussa esiin nousseita kysymyksiä

Ulkomaalaisasiat asiakaspalvelussa

Asiakkaiden puhelinneuvonnassa usein esiin tulleet kysymykset ovat liittyneet Ulkomaalaisviraston tai poliisin toimintaan ulkomaalaislain soveltamisessa. Yhteydenotoissa on esimerkiksi tiedusteltu vireillä olevan oleskelulupa- tai kansalaisuushakemuksen taikka karkotus- tai turvapaikka-asioiden käsit-

telyvaihetta tai lopputulosta taikka pyydetty kiirehti-
mään asian käsittelyä virastossa.

Usein on tiedusteltu myös ulkomaalaisia koske-
vien lupien - erityisesti oleskelulupien - edellytyk-
siin tai hakumenettelyihin liittyviä asioita. Syitä täl-
laisten tiedustelujen suureen määrään näyttäisi yh-
teydenottojen perusteella olevan ulkomaalaislain vai-
keaselkoinen ja epäinformatiivinen kirjoitustapa se-
kä osittain tästäkin johtuva viranomaisten riittämä-
tön asiakasneuvonta.

Asiakkaat ottavat myös yhteyttä ilmaistakseen
tyytymättömyytensä hakemuksen pitkään käsitte-
lyaikaan. Pitkiä käsittelyaikoja on kaikissa luparyh-
missä. Rutiininomaisesti tehty valtuutetun kiireh-
timispyyntö ei ole kuitenkaan mielekäs ratkaisu.
Poikkeustapauksissa vireillä ollutta hakemusta on
kuitenkin kiirehditty. Esimerkiksi kansalaisuushake-
muksen käsittelyn kestänyt viisi vuotta valtuutettu
kiirehti Ulkomaalaisviraston päätöstä.

Asiakkaat tai heidän avustajansa ovat saattaneet
ottaa yhteyttä myös ongelmallisiksi koettujen päätök-
sien tai niiden täytäntöönpanossa ilmenneiden seik-
kojen johdosta. Osa asiakaspalvelusta liittyy kielteisen
päätöksen saaneiden asiakkaiden neuvontaan valituk-
sen tai täytäntöönpanokieltoa koskevan hakemuksen
tekemisessä. Asiakkaiden puolesta ei kuitenkaan ole
laadittu valitusasiakirjoja, vaan heitä on tarvittaessa
ohjattu ottamaan yhteyttä lakimieheen.

Kansalaisuus

Yhteydenottoja aiheutti Ulkomaalaisviraston aloit-
tama käytäntö otattaa tietyiltä hakijaryhmiltä sor-
menjälkinäytteitä. Asiakkaat olivat kokeneet ongel-
mallisena sormenjälkivertailun aiheuttaman viiveen
jo pitkään vireillä olleeseen kansalaisuushakemuk-
seen. Myös puutteet menettelystä tiedottamisessa
hämmensivät. Valtuutettu pyysi Ulkomaalaisvirastoa
selvittämään menettelyä, mutta painotti jo tässä vai-
heessa menettelystä ja sen tavoitteista asiakkaille tie-
dottamisen tärkeyttä.

Oleskeluluvat

Oleskelulupiin liittyvän asiakasneuvonnan tarve ko-
rostui tilanteissa, jossa Suomessa oleskelun peruste
oli muuttumassa tai muuttunut. Voimassa olevan ul-
komaalaislain mukaan uudella perusteella haettavaa
oleskelulupaa on pääsääntöisesti haettava Suomen ul-
kopuolelta. Tämä saattoi johtaa kohtuuttomaan tilan-
teeseen esimerkiksi opiskelun perusteella oleskelulu-
van saaneen henkilön siirtyessä työelämään. Erityisen
ongelmallisia olivat tilanteet, joissa oleskelulupa oli
myönnetty avioliiton perusteella, mutta avioliitto
esimerkiksi perheväkivallan takia oli purkautumas-
sa. Tällöin jäykkä ulkomaalaislain soveltaminen saat-
toi johtaa siihen tilanteeseen, jossa väkivallasta kärsi-
vä aviopuoliso ei uskaltanut hakea avioeroa, koska se
olisi voinut johtaa oleskeluluvan peruuttamiseen tai
jatkoluvan epäämiseen.

Euroopan unionin jäsenvaltioiden kansalaisilla on
laaja oleskeluoikeus koko unionin alueella. Oikeus ei
kuitenkaan ole ehdoton ja sen tulkinta Suomessa on
jossain määrin vakiintumatonta. Euroopan unionin
kansalaisten vapaata liikkumista koskevien määräys-
ten mukaan oleskelu Suomessa opiskelun perusteel-
la ei saa aiheuttaa sitä, että henkilöstä “tulee kohtuu-
tonta rasitusta” Suomen sosiaaliturvajärjestelmälle.
Valtuutettu puuttui tapaukseen, jossa jo toimeentu-
lotuen hakeminen aiheutti oleskeluluvan peruuttami-
seen tähtäävän poliisitutkinnan. Valtuutettu on myös
yhdessä karkotusta koskevassa lausunnossaan toden-
nut, ettei pitkäaikaisen oleskelun jälkeisen lyhytaikai-
sen toimeentulotukeen turvautumisen tulisi aiheuttaa
karkottamisen toimeenpanoa toiseen jäsenvaltioon.

Turvapaikkahakemusten tutkinta sekä käännytyspäätösten täytäntöönpano

Vuoden aikana seurattiin useita turvapaikanhakijoi-
den säilöönottoja sekä käännytysmenettelyjä turva-
paikka- ja oleskelulupa-asioissa. Tämä perustui joko
säilöönotettujen, käännytettävien ja heidän omaisten-
sa sekä avustajien yhteydenottoihin tai omaan aloit-

teeseen. Tapauksista käytiin keskusteluja myös avustajien ja Pakolaisneuvonta ry:n kanssa. Kysymyksiä herättäneitä asioita olivat muun muassa laissa olevien säilöönottoperusteiden oikea soveltaminen, pitkät yksittäiset säilöönottoajat, ongelmat säilöönottotujen mahdollisuuksissa pitää yhteyttä avustajaansa ja omaisiinsa sekä hakijoiden kohtelu käännytysten toimeenpanossa.

Viisumit

Ulkomaalaislain mukaan viisumihakemukset ja muut kuin perhesiteeseen perustuvat ensimmäiset oleskelulupahakemukset ratkaisee pääsääntöisesti Suomen ulkomailla sijaitseva edustusto. Näistä päätöksistä ei ole valitusoikeutta. Valtuutetulle tulleiden yhteydenottojen perusteella valitusoikeuden puuttumisen lisäksi ongelmaksi koetaan se, ettei kielteisten päätösten perusteluja käytännössä kerrota hakijalle. Ulkoasiainministeriön viisumi- ja oleskelulupahakemusten käsittelyohjeet eivät velvoita edustustoa kertomaan päätöksensä perusteluista hakijalle. Valtuutetun näkemyksen mukaan menettely ei vastaa hallintomenettelylain vaatimuksia päätösten perustelemisesta. Asiakasyhteydenottojen mukaan myös tiedon saanti lähetystöistä asian käsittelyprosesseista koetaan joidenkin lähetystöjen kohdalla ongelmalliseksi.

Muukalaispassit

Ulkomaalaislain mukaan Ulkomaalaisvirasto voi myöntää muukalaispassin sellaiselle ulkomaalaiselle, joka ei voi saada passia kotimaansa viranomaiselta. Valtuutettu on kiinnittänyt Ulkomaalaisviraston huomiota Jugoslavian liittotasavaltaan kuuluvan Kosovon alueen albaanien vaikeuksiin saada passeja. Ulkomaalaisviraston kielteiset päätökset muukalaispassihakemuksiin ovat johtaneet vaikeisiin tilanteisiin, koska Kosovon albaanit eivät käytännössä ole voineet saada passia myöskään Jugoslavian liittotasavallan suurlähetystöstä. Suurlähetystöstä passin saaminen edellyttää kansalaisuustodistuksen esittämistä. Kansalaisuustodistuksen voi saada matkustamalla sitä

syntymäkuntaansa pyytämään, mikä ei ole taas mahdollista ilman passia. Suurlähetystön kautta ei kansalaisuustodistuksia käytännössä ole saanut muun muassa, koska osa Kosovossa sijainneista arkistoista on tuhoutunut tai siirretty muualle, mikä on tehnyt menettelystä erittäin pitkän ja epävarman.

Ulkomailla suoritettujen tutkintojen tunnustaminen

Yhteydenotoissa on tiedusteltu mahdollisuuksia saada ulkomailla suoritettu tutkinto tunnustettua Suomessa taikka pätevyitä saamalla ulkomailla suoritettu tutkinto vastaamaan Suomen säännöksiä. Asiakkaille on kerrottu lainsäädännön tarjoamista mahdollisuuksista ja neuvottu ottamaan yhteyttä opetushallitukseen tai yliopistoihin ja korkeakouluihin.

Sosiaaliturva

Yleisiä ovat olleet sosiaaliturvaan liittyviä palveluja tai oikeuksia koskevat kyselyt. Esimerkiksi yhteydenotoissa on tuotu esiin tyytymättömyys sosiaaliviranomaisten tekemiin toimeentulotukea koskeviin päätöksiin. Tapauksissa on opastettu muutoksenhakukeinojen sekä kunnallisten sosiaaliasiamiesten palveluiden käytössä.

Asuminen

Useita yhteydenottoja ovat aiheuttaneet romaniasakkaiden ongelmat kuntien vuokra-asuntojen saannissa taikka tarjottujen asuntojen soveltumattomuus romaneille. Kunnassa voidaan jopa aktiivisesti tarjota vapaita vuokra-asuntoja kuntaan muuttaville, muttei kuitenkaan romaniperheen asuttavaksi. Myöskään romanikulttuurin erityispiirteitä ei aina tunneta ja siksi saatetaan tarjota romanikulttuurin mukaan pulmallista asuntoa. Myös joidenkin romanien usein tapahtuva asuinpaikan vaihto vähentää esimerkiksi kuntien halukkuutta järjestää romaneille hyvin soveltuvia asuntoja.

Selkeätä lainsäädännöllistä ja konkreettista veloitetta erityisen kohtelun turvaamiseksi näissä tapauk-

sisä on voimassa olevasta lainsäädännöstä vaikea löytää. Kunnallisia asuntotoimistoja ja muita asunontarjoajia on neuvottu romanikulttuurin erityispiirteiden huomioon ottamisessa asumisessa. Myös romanikulttuuriin liittyviä erityisiä asumistarpeita on käsitelty yhdessä vuokranantajien kanssa sekä Kuntamarkkinat 2002 yhteydessä pidetyssä puheenvuorossa monikulttuurisesta asumisesta.

Työelämä ja työllistyminen, työelämän syrjäintäkysymykset

Yksittäisissä työnhakuun liittyvissä kysymyksissä asiakkaita on ohjattu hyödyntämään työvoimatoimistojen tarjoamia palveluja. Työhallinnon tarjoamilla työllistymistä tukevilla ja avoimille työmarkkinoille tietä avaavilla palveluilla on erityisesti ensi kertaa suomalaisille työmarkkinoille tulevien työllistymistä ajatellen tärkeä merkitys.

Huomiota kiinnitettiin myös työpaikkailmoitteluun mahdollisen syrjivän ilmoittelun havaitsemiseksi. Yhdeltä palvelualan yritykseltä pyydettiin selvitystä siitä, oliko yrityksen ilmoituksessa erityistä perustetta rajata hakemus koskemaan pelkästään Suomen kansalaisia. Kyseisen selvityspyynnön seurauksena yritys muutti ilmoitteluaan sisällyttämällä haettaviin työntekijöihin myös ulkomaalaiset edellyttäen kuitenkin tiettyä asumisaikaa Suomessa. Rajaus oli tässä tapauksessa perusteltu, koska kyseessä oli työskentely sellaisessa ympäristössä, jossa edellytettiin viranomaisen myönteistä turvallisuuslausuntoa.

Niitä, jotka epäilivät joutuneensa työsyönnän kohteeksi, ja jotka olivat keskustelujen jälkeen vakuuttuneita kohtaamastaan työsyönnästä ja halusivat viedä asian toimivaltaisen viranomaisen käsiteltäväksi, neuvottiin saattamaan asiansa työsuojelupiiriin käsiteltäväksi. Yhteydenotoissa ilmeni, miten etnisen syrjimättömyyden kysymykset näkyvät aikaisempaa selvemmin työhyvinvoinnissa.

Yhteydenotoissa pyydettiin myös valtuutettua ottamaan kantaa tai neuvomaan, kuinka huomioida eri kulttuuritaustaisten työntekijöiden eri-

työpiirteet esimerkiksi työtehtävien suorittamisessa ja työajan järjestelyissä. Yhdessä tapauksessa kysymys liittyi islaminuskaisen ravintolatyöntekijän rukoilemisen mahdollistamiseen työpäivän aikana. Vastauksessa tuotiin esiin työntekijöiden tasapuolisen kohtelun merkitys; jos tauot ovat työn häiriintymättä ylipäänsä mahdollisia, tulisi niistä pystyä myös tässä yhteydessä sopimaan. Yleisesti ottaen rukoustausten järjestäminen työpaikoilla on sujunut kitkattomasti ja tauoista on ollut mahdollista sopia lakisäasteisten taukojen ja työnjaksottamisen avulla työtehtävien häiriintymättä.

Palvelujen tarjonta

Valtuutetun tietoon tuli vuoden aikana tapauksia, joissa epäiltiin syrjintää palvelujen tarjonnassa elinkeinotoiminnassa. Yhdessä tapauksessa yritys ei myöntänyt kanta-asiakaskerhon luottokorttia ulkomaalaiselle, koska luottokortin tiliehtojen mukaan kortti voitiin myöntää vain Suomen kansalaiselle. Valtuutetun kehotuksesta yritys poisti kansalaisuusehdon.

Toisessa tapauksessa syrjäntäepäily koski vakuutusyhtiön kieltäytymistä myöntämästä vapaaehtoisesta vapaa-ajan tapaturmavakuutuksesta ulkomaalaiselle, joka ei ollut asunut Suomessa vakituisesti vakuutusyhtiön vakuutuksen myöntämistä koskevilla ehdoilla määrittelemää kahta vuotta. Lisäksi vakuutuksen myöntämisen edellytyksenä oli joko suomen tai ruotsin kielen osaaminen.

Vakuutusyhtiön mukaan pidempää asumisaikaa edellytettiin, koska mahdollisen asiakkaan terveydentilaa ja tästä aiheutuvaa riskiä tulee ulkomaalaisen kohdalla arvioida pidemmältä ajanjaksolta. Muutoin oli yhtiön mukaan olemassa riski, ettei se pysty luottavasti selvittämään terveys selvityksessä annettujen tietojen todenperäisyyttä. Suomen tai ruotsin kielen osaamista yhtiö perusteli molemminpuolisen tiedonantovelvollisuuden täyttymisellä, esimerkiksi terveys selvityksiin liittyen. Yhtiön mukaan muiden kielten käyttäminen vakuustustoiminnassa oli mahdotonta

kielitaidon puuttumisen ja kustannusten vuoksi.

Valtuutetun mukaan asumisaikavaatimukseenle voitiin katsoa esitetyn tapauksessa perusteltu syy. Kielitaitovaatimus oli pikemminkin huonoa asiakaspalvelua kuin syrjintää. Ulkomaalaisten määrän Suomessa lisääntyessä yritysten tulisi pystyä palvelemaan tarvittaessa asiakkaita suomen ja ruot-

sin lisäksi myös muilla kielillä. Valtuutettu pyysi Kuluttajavirastoa selvittämään, oliko yhtiön vapaaehtoisen tapaturmavakuutuksen markkinointi ulkomaalaisille harhaanjohtavaa, sillä yhtiön esitteissä ei tuotu esiin vakituista kahden vuoden asumisaikavaatimusta vakuutuksen myöntämisen ehtona.

3 Yleiset toimet ulkomaalaisten ja etnisten vähemmistöjen aseman parantamiseksi

3.1 Lausunnot ja muut toimet

Säädösvalmistelu ja muu ohjaus

Valtuutettu antoi lausunnot:

- ulkomaalaislakityöryhmän mietinnöstä (2560/003/2001 TM /20.2.2002),
- luonnoksesta hallituksen esitykseksi kansalaisuuslaiksi (valtuutetun sijaisen lausunto, 1446/001/2002 TM /12.7.2002),
- luonnoksesta hallituksen esitykseksi työsopimuslain ja eräiden muiden lakien muuttamiseksi (2840/001/2002 TM /19.9.2002),
- luonnoksesta hallituksen esitykseksi ulkomaalaislaiksi (3206/001/2002 TM /4.11.2002),
- luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi etnisen yhdenvertaisuuden turvaamiseksi sekä laiksi vähemmistövaltuutetusta annetun lain muuttamiseksi (2814/000/2002 TM /30.9.2002) sekä
- omasta aloitteestaan luonnoksesta sisäasiainministeriön uudeksi turvapaikkaohjeeksi (3863/65/2002 TM /17.12.2002).

Valtuutettu antoi lausunnon Helsingin opetusvirastolle pyynnöstä maahanmuuttajataustaisten lasten oppilaaksi ottamisesta (3369/65/2002 TM /7.11.2002).

Valtuutettu osallistui asiantuntijana ulkomaalaislain hallituksen esitystä valmistelleen työryhmän yhteen kokoukseen. Valtuutettu osallistui asiantuntijana työministeriön johtaman rodusta tai etnisestä alkuperästä riippumattoman yhdenvertaisen kohtelun periaatteen turvaamista koskeneen neuvoston direktiivin täytäntöönpanoa Suomessa valmistelleen työryhmän työhön.

Eduskunnan valiokunnat kuulivat valtuutettua:

- ehdotuksesta neuvoston puitepäätökseksi rasismien ja muukalaisvihan vastaisessa toiminnassa, (lakivalio-

kunta U 7/2002 vp),

- valtioneuvoston selonteosta kotouttamislainsäädännön toimeenpanosta (työ- ja tasa-arvoasiainvaliokunta sekä hallintovaliokunta, VNS 5/2002 vp) sekä
- vuoden 2002 lisätalousarviosta (valtionvarainvaliokunta HE 67/2002 vp).

Valtuutettu osallistui työhallinnon strategiakeskusteluun (muistio 26.8.2002) liittyen työhallinnon valmisteilla olevaan työpolitiikan strategiaan.

Työelämän tasa-arvokysymykset liittyivät paljolti kokemuksiin työsyrynnästä työhönotossa ja asianmukaiseen kohteluun työpaikalla. Vähemmistövaltuutettu kävi vuoden aikana keskusteluita sosiaali- ja terveysministeriön työsuojeluosaston ja Uudenmaan työsuojelupiirin kanssa yhteistyöalueista ja työsuojeluviranomaisten mahdollisuuksista valvoa ja ennaltaehkäistä etnisiin vähemmistöihin kohdistuvaa työsyryntää työpaikoilla ja työnhaussa.

Kansainvälisten sopimusten toimeenpano Suomessa

Valtuutettu antoi lausunnon YK:n kidutuksen vastaisen yleissopimuksen neljännen määräaikaisraportin valmistelussa (1567/059/2002 TM /9.8.2002).

Valtuutettu osallistui Euroopan neuvoston vähemmistöpuiteyleissopimuksen sekä alueellisia ja vähemmistökieliä koskevan peruskirjan kuulemistilaisuuksiin.

Turvapaikkahakemusten tutkinta sekä käännytyspäätösten täytäntöönpano

Vähemmistövaltuutettu ja toimisto kävivät tutustumassa Helsingin säilöönottotoyksikön toimintaan 10.9.2002.

Valtuutettu vieraili Tampereen kihlakunnan poliisilaitoksella 7.10.2002. Keskustelun aiheina oli-

vat ulkomaalaislain 70 §:n mukaisen tiedottaminen vähemmistövaltuutetulle sekä turvapaikanhakijoiden säilöön- ja käännytysmenettelyjen käytännöt Tampereella.

3.2 Aloitteet

Työsyryntä ja työsuojelu

Ulkomaalaisten ja etnisten vähemmistöihin kuuluvien kokemusten mukaan heihin kohdistuva työsyryntä on yleistä. Työsuojeluviranomaisten rooli on ulkomaisten työntekijöiden työolujen ja työsuhteiden valvonnassa vahvistumassa. Työehtojen noudattamisen valvonnan rinnalla on tarpeen painottaa myös muita työsyryntä-osa-alueita. Työelämän monietnistyminen edellyttää etnisten vähemmistöjen ja ulkomaalaisten työnhaussa, työsuhteessa ja irtisanomistilanteissa kohtaaman työsyryntävalvonnan ja ehkäisyn kokonaisvaltaista kehittämistä. Valtuutettu teki tämän pohjalta sosiaali- ja terveysministeriölle aloitteen ulkomaalaisten ja etnisten vähemmistöjen työsyryntä- ja valvonnan tehostamisesta työsuojeluhallinnossa (3779/65/2002 TM /16.12.2002).

Aloitteessa tuotiin esille muun muassa, että työsuojelun strategiaan tulisi selkeämmin sisällyttää työsyryntä- ja valvontaa. Strategiaa tulisi tarkentaa siten, että työsuojelun käsitteissä nostetaan esiin työsyryntä- ja valvontaa esimerkiksi osana henkistä hyvinvointia työssä ja huomiota kiinnitetään silloin etnisiin vähemmistöihin ja ulkomaalaisiin. Myös työsuojelupiirien tulosjohtamisessa ulkomaalaisten ja etnisten vähemmistöjen työsyryntä- ja valvontaa tulisi sisällyttää yhdeksi viranomaisaloitteisen toiminnan tavoitteista tai ottaa se esiin erikseen sovittavana kysymyksenä. Työsuojeluhallinnon henkilöstöä tulisi myös kouluttaa monikulttuurisen työpaikan vuorovaikutussuhteiden ja ristiriitatilanteiden tunnistamisessa ja näiden ristiriitojen ennaltaehkäisemisessä.

Romanit ja työllistyminen

Vähemmistövaltuutettu kiinnitti vuoden aikana muun muassa asiakasyhteydenottojen perusteella huomiota romanien vaikeaan työllisyystilanteeseen. Valtuutettu teki työministeriölle aloitteen romanien työllistymistä edistävien palvelujen tehostamisesta työhallinnossa (3211/64/2002 TM /30.10.2002).

Tavoitteena olisi kehittää toimia, joiden pohjalta edistettäisiin romaneiden työmarkkinoille sijoittumista ja voitaisiin myös vähentää heihin työmarkkinoilla kohdistuvaa syrjintää.

Aloitteessa esitettiin, että työministeriö asettaisi projektin, joka muun muassa selvittäisi mahdollisuuksia tietosuojalainsäädännön antamisessa rajoissa kerätä järjestelmällisemmin tietoja romanitautista työnhakija-asiakkaista, jotta työhallinnon tarjoamia palveluja voitaisiin kohdentaa heille aikaisempaa paremmin. Lisäksi projekti kehittäisi välineitä työhallinnon henkilöstölle, jotta työhallinnon palveluissa aikaisempaa paremmin tunnistettaisiin romanikulttuurin erityispiirteitä ja otettaisiin niitä huomioon asiakaspalvelussa ja työhallinnon tarjoamassa työvoimapolitiisessa koulutuksessa.

Tiedottaminen edustustoissa

Tiedot suomalaisesta yhteiskunnasta ja elämäntavasta ovat olennainen apu Suomeen muuttavalle ulkomaalaiselle. Lähtökohtaisesti hänen myös edellytetään itse hoitavan asioitaan, hakevan neuvoja ja ratkaisevan ongelmiaan. Tämän tueksi muun muassa viranomaiset Suomessa tuottavat aineistoa, jonka tavoitteena on helpottaa sopeutumista ja kotoutumista Suomessa.

Valtuutettu teki ulkoasiainministeriölle ja työministeriölle aloitteen tiedottamisesta ulkomaalaisen oleskelu- ja työlupapäätöksen yhteydessä (3862/63/2002 TM /20.12.2002). Aloitteen tavoitteena olisi helpottaa Suomeen pitkäaikaisesti saapuvien ulkomaalaisten kotoutumista tiedottamalla heille heidän oikeuksistaan, velvollisuuksistaan ja palveluista suomalaisessa yhteiskunnassa jo ennen Suomeen saapumista edustustossa lupapäätöksen antamisen yhteydessä.

3.3 Julkaisut

Tasa-arvoisena Suomessa -esite

Vähemmistövaltuutettu osallistui maahanmuuttajille tarkoitettun esitteen Tasa-arvoisena Suomessa – tietoa maahanmuuttajanaiselle ja –miehelle julkaisemiseen. Esite on tiivis johdatus Suomessa asumisen ja elämisen eri tilanteisiin. Oppaaseen on koottu perustietoa esimerkiksi avioliitosta ja avioliitosta, lasten kasvattamisesta ja koulunkäynnistä, opiskelusta, työnhausta sekä perhe-elämän vaikeuksista ja niiden ratkaisemisesta. Esite ohjaa lukijaa myös lisätiedon lähteille ja neuvoo kutakin asiaa hoitavan oikean viranomaisen.

Opas painettiin kahdeksalla kielellä ja julkaistiin myös työministeriön www-sivuilla kaikkiaan kolmelta kieleltä.

3.4 Seminaarit, koulutustilaisuudet

Samalla viivalla? –seminaari

Tasa-arvoisena Suomessa –esitteen ilmestymisen yhteydessä vähemmistövaltuutettu ja työministeriö järjestivät 14.6.2002 seminaarin “Samalla viivalla? –seminaari tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumisesta maahanmuuttajaperheen arjessa”. Tilaisuudessa 50 ensisijassa maahanmuuttajaa ja maahanmuuttajien kanssa työskentelevää asiantuntijaa pohti sitä, miten tasa-arvo ja yhdenvertaisuus toteutuvat maahanmuuttajaperheen arjessa ja mitä viranomaiset voivat tehdä sen hyväksi. Kysyttiin myös, mitä tasa-arvoisuus merkitsee maahanmuuttajaperheessä ja miten kulttuurierot vaikuttavat tasa-arvoon.

Seminaarissa käydyssä keskustelussa yhdeksi keskeiseksi teemaksi nousi kielen oppiminen. Useissa puheenvuoroissa todettiin, että maahanmuuttajan onnistuneen kotoutumisen kannalta kielenopetuksen järjestäminen on yksi keskeisimpiä tekijöitä eikä nykyisellään maahanmuuttajien kielenopetus ole siinä riittävän tehokasta.

Managing Inclusion

Valtuutettu järjesti 19. – 20.8.2002 yhdessä Ison-Britannian Suomen suurlähetystön ja British Councilin kanssa pilottikoulutustilaisuuden moninaisuuden kohtaamisesta organisaatioiden johtamisessa. Koulutuksen pohjana oli malli, jota on menestyksekkäästi käytetty Iso-Britanniassa muun muassa ulkoministeriön ja verohallinnon työntekijöiden koulutukseen.

Kaksipäiväinen kurssi keskittyi antamaan julkishallinnon virkamiehille ammatillisia valmiuksia moninaisuuteen ja erityisesti monikulttuurisuuteen ja -etnisyyteen liittyviä työelämän tilanteita varten. Managing Inclusion -kurssin pääpaino oli eri perusteiseen moninaisuuteen (diversity) liittyvien asenteiden ja reaktioiden tunnistamisessa sekä niihin liittyvien valmiuksien kehittämisessä. Koulutuksen tarkoituksena oli auttaa ottamaan huomioon moninaisuus työyhteisöissä, hyödyntämään erilaisuutta ja tarjoamaan näin mahdollisimman laadukasta ja tehokasta palvelua.

Pilottikoulutukseen kutsuttiin kahdeksantoista henkilöstökoulutuksen suunnittelusta julkishallinnossa vastaavaa asiantuntijaa, jotka työskentelevät monikulttuurisuuskysymysten parissa tai joiden asiakaskunta on etnisesti moninaista. Osallistujat olivat muun muassa suurimmista kaupungeista, kansaneläkelaitoksesta, opetusosalta, Poliisiammattikorkeakoulusta, työministeriöstä ja Ulkomaalaisvirastosta. Pilottikoulutuksen tavoitteena oli esitellä malli, joka tukee organisaatiota sen oman moninaisuus- tai monikulttuurisuuskoulutuksen suunnittelussa. Kouluttajina toimivat konsultit Lois Leeming ja Linbert Spencer.

Vähemmistöoikeudet monikulttuuristuvassa Suomessa -seminaarisarja

Vähemmistövaltuutettu ja Pohjoisen ympäristö- ja vähemmistöoikeuden instituutti (PYVI) järjestivät 30.9.2002 monikulttuurisuutta ja vähemmistöoikeuksia käsitelleen tutkijaseminaarin.

Seminaarissa selvennettiin monikulttuurisuuden

4 Ulkomaalaislain soveltamiseen liittyvät lausunnot

Lausunnot turvapaikka-asioissa

Ulkomaalaislain 33 §:n mukaisesti vähemmistövaltuutetulle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi turvapaikkahakemuksen käsittelyssä, jollei se ole ilmeisen tarpeetonta. Ennen turvapaikkahakemusten ratkaisua Ulkomaalaisvirasto on pääsääntöisesti varannut valtuutetulle mahdollisuuden tulla kuulluksi muissa kuin niin sanotussa nopeutetuissa menettelyissä olevista hakemuksista.

Lausuntomenettely turvapaikkahakemuksista ja karkotusesityksistä on ollut käytössä vuodesta 1991. Vähemmistövaltuutetun saatua kesäkuussa 2002 kahden ylitarkastajan lisävirat toimistoon lausuntomenettelyä on ollut mahdollista kehittää. Tavoitteena on ollut tuoda päätöksen harkinnan tueksi ja huomioonotettavaksi asiantunteva ja punnittu näkemys hakemuksen kohteena olevasta asiasta. Menettelyn kautta on saatu myös tietoja lausunnon kohteena olevista asioista ja turvapaikkamenettelyistä. Lausunnoissa on siten voitu kiinnittää huomiota myös tutkintaan liittyviin mahdollisiin puutteisiin.

Menettelyssä on erityisesti pyritty keskittymään tapauksiin, joissa Ulkomaalaisviraston esittelijä ei olisi lähtökohtaisesti esittämässä kansainvälisen suojelun antamista, mutta asiakirjoissa tällaisia perusteita näyttäisi valtuutetun mukaan kuitenkin olevan. Lausunnoissa on tällöin asiakirjoihin perustuen arvioitu niitä seikkoja, joiden nojalla tapauksessa tulisi antaa kansainvälistä suojelua. Muissa tapauksissa valtuutettu on todennut, ettei lausuntoaajankohtana käytettävissä olleesta hakijan turvapaikka-aineistosta ole ilmennyt sellaisia seikkoja, jotka edellyttäisivät asiasa yksityiskohtaisempaa lausuntoa. Vaikka perusteltua lausuntoa ei päädyttäisikään näissä tapauksissa anta-

maan, hakemukseen ja siihen liittyviin asiakirjoihin perehdytään ja lyhyt toteava lausunto on näissäkin tapauksissa annettu esittelystä.

Vuonna 2002 turvapaikkahakemuksista annettiin 644 lausuntoa.

Lausunnot ulkomaalaisten karkottamista koskevistä esityksistä

Ulkomaalaislain 42 §:n mukaan vähemmistövaltuutetulle on aina varattava tilaisuus tulla kuulluksi ulkomaalaisen karkottamista koskevassa asiassa.

Valtuutetun kannalta pulmallista on ollut esityksen sisältävien asiakirjojen puutteellisuus. Poliisin ohjeistuksessa ei riittävän selkeästi tuoda esille kokonaisuuden mahdollistavan aineiston kokoamisen merkitystä. Tähän on joissain lausunnoissa kiinnitetty huomiota. Menettelyssä ulkomaalaista kuullaan myös vasta valtuutetun lausunnon jälkeen, jolloin valtuutettu ei tule tietämään olennaisiakaan kokonaisuuden vaikuttavia seikkoja.

Karkotusesityksistä on annettu pääsääntöisesti kannanoton sisältävä perusteltu lausunto.

Niissä tapauksissa, joissa poliisin karkotusesitystä ei ole vastustettu, lausunto on saattanut olla lyhyempi. Vuonna 2002 karkotusasioissa annettiin 117 lausuntoa.

Lausunnot korkeimmalle hallinto-oikeudelle

Vuonna 2002 valtuutettu antoi 17 lausuntoa yksittäisistä valitusasioista korkeimman hallinto-oikeuden pyynnöstä. Lausuntopyyntö liittyivät turvapaikkaa, oleskelulupaa, työlupaa, käännyttämistä ja karkottamista koskeviin valituslupahakemuksiin ja valituksiin.

5 Hallinto

5.1 Toimintamenot

Vuosi 2002 oli myös hallinnollisesti poikkeuksellinen: toimintaa rakennettiin valtuutetun uuden toimialan mukaiseksi. Henkilöstö on ollut täysvahvuudessa 10.6. jälkeen. Resursseja on käytetty myös tavanomaista enemmän toiminnan sisäiseen suunnitteluun ja järjestämiseen. Toimistoon hankittiin myös uudet kalusteet. Budjetin lähtökohtana oli ulkomaalaisvaltuutetun aiempi toimintamääräraha, jota oli vähennetty kuitenkin ottamalla huomioon kertaluontosiin kuluihin lähinnä kalusto- ja laitehankintoihin tarvittava erä. Toimintamääräraha oli 45 000 euroa. Menoihin käytettiin 47 966 euroa. Vuoden 2002 määrärahoista maksettavaksi siirtyi loppuvuodesta 2001 tehtyjä merkittäviä kalustohankintoja.

5.2 Henkilöstö

Vähemmistövaltuutettu oikeustiet. lis. Mikko Puumalainen aloitti tehtävässään 1.1.2002. Ennestään toimistossa työskentelivät ylitarkastaja, fil. kand. Pirjo Takalo ja osastosihteeri, merkonomi Raili Keriö. Toimistoon perustettiin kaksi ylitarkastajan virkaa vuonna 2002. Tehtävissä aloittivat 1.6.2002 oikeustiet. kand. Rainer Hiltunen, joka toimii myös valtuutetun sijaisena sekä valtiotiet. maist. Kari Kananen. Aiemmin toimistossa ollut virastomestarin virka muutettiin toimialasihteerin viraksi 16.3. lukien. Toimialasihteerinä aloitti 10.6. tradenomi Päivi Okuogume.

Vuonna 2002 palkkoihin myönnettiin 301 989,00 euroa. Palkkausmenot olivat 236 787,86 euroa.

Ylitarkastajat toimivat toimistossa esittelijöinä.

Tehtäviin kuuluu muun muassa turvapaikka- ja maastakarkotuslausuntojen, ulkomaalaisia ja etnistä syrjintää koskevien kantelu- ja muiden asiakasasioiden sekä aloitteiden valmistelu ja esittely, neuvonta ja asiakaspalvelu, osallistuminen selvitysten tekemiseen, tiedottamiseen sekä kouluttamiseen. Toimiston esittelijöiden valmistelutehtävään sisältyy ratkaisujen valmisteluihin liittyvät itsenäiset toimet, kuten taustatietojen kerääminen ja analysointi, asiakirjojen laadinta, esittelystä tehtävän päätöksenteon jälkeisistä toimista ja seurannasta huolehtiminen.

Osastosihteeri vastaa ensi vaiheen asiakas- ja viranomaisyhteydenottoihin, avustaa valtuutettua ja ylitarkastajia asiakaspalvelussa, seuraa hallinto-oikeuksien ja Ulkomaalaisviraston päätöksiä sekä seuraa valtuutetulle tulevia ulkomaalaislain mukaisia ilmoituksia. Toimialasihteeri on vähemmistövaltuutetun sihteeri, vastaa laajasti toimiston hallinnollisista tehtävistä, avustaa tilaisuuksien järjestämisessä, koordinoi tiedotusta sekä toimii mikrotuen lähiopastajana.

5.3 Tilat

Valtuutetun toimisto on työministeriön tiloissa Mikonkatu 4:ssä. Toimisto työskenteli tilapäisesti Pohjoinen Esplanadi 37:ssä 18.12.2001-30.8.2002 varsinaisiin tiloihin tehdyn remontin aikana. Tilapäisyys vaikutti varsinkin asiakaspalveluun, koska esimerkiksi tilapäisissä tiloissa puhelinliikenne kokonaisuudessaan hoidettiin matkapuhelimilla, vakinaisia vahtimestaripalveluita ei ollut ja telekopiolaite oli Mikonkadun tiloissa.

6 Vähemmistöasiain neuvottelukunta

Vähemmistövaltuutetusta annetun lain (660/2001) 5 §:n mukaan etnisen syrjinnän ehkäisyyn, seurantaan ja valvontaan liittyvien kysymysten sekä eri viranomaisten yhteistyön edistämistä varten vähemmistövaltuutetun apuna toimii vähemmistöasiain neuvottelukunta. Vähemmistövaltuutetusta anne-

tussa asetuksessa (687/2001) on säädetty neuvottelukunnan tehtävistä, kokoonpanosta ja työskentelystä. Valtuutettu pyysi (kirje 19.11.2002, TM006:00/2002) työministeriötä ryhtymään toimiin neuvottelukunnan asettamiseksi.

Toimintasuunnitelma vuodelle 2003

Toiminnan lähtökohdat määritelty laissa

Vuoden 2003 toiminnan lähtökohtina ovat vähemmistövaltuutetusta annetun lain (660/2001) määrittelemä tehtävä, toimiala ja valtuudet sekä ulkomaalaislaissa (378/1991 myöhemmin tehtyine muutoksineen) säädetyt tehtävät turvapaikka- ja karkotusmenettelyissä.

Säädösten asettamien kehysten sisällä valtuutetun toiminnan tavoitteita ja painopisteitä on tarkennettu tavoitteissa vuodelle 2003 sekä määrittelemällä myös toimintaa ohjaavia arvoja.

Vähemmistövaltuutetulla on toimisto. Valtuutetun toimintasuunnitelma sisältää myös toimiston toimintasuunnitelman.

Toimintaympäristö edellyttää joustavuutta

Vuonna 2003 toimintaympäristö muuttuu ja asettaa uusia vaatimuksia. Näitä ovat muun muassa uuden hallituksen hallitusohjelman valtuutetun toimialaa koskevat hankkeet, ulkomaalaislainsäädännön uudistaminen, EU:n syrjintädirektiivien toimeenpano, kotouttamislainsäädännön tarkistusten valmistelu sekä vähemmistöasiain neuvottelukunnan asettaminen ja sen toiminnan käynnistäminen.

Vaikeammin ennakoitavia seikkoja ovat Suomen maahanmuutto- ja integroitumiskehitys, turvapaikkahakemusten määrä sekä ylipäänsä ulkomaalaisten tai etnisten vähemmistöjen asemaan taikka hyviin etnisiin suhteisiin vaikuttavat muut ulkoiset tekijät. Tämän vuoksi toimintaa suunniteltaessa tulee säilyttää kyky reagoida joustavasti toimintaympäristön muutoksiin.

Keskeiset toiminta-alat vuonna 2003

Vuonna 2003 keskeisiä toiminta-aloja ovat:

- asiantuntijuuden ja verkostoitumisen vahvistaminen,

- asiakaspalvelun kehittäminen,

- lausuntomenettely,

- yleisiin rakenteellisiin tekijöihin vaikuttaminen sekä

- tiedon tuottaminen ulkomaalaisten ja etnisten vähemmistöjen asemasta.

Valtuutetun varsinaisten tehtävien lisäksi keskeisenä vuoden 2003 toiminnan tavoitteena on selkeyttää edelleenkin toiminnan painopisteitä, vahvistaa valtuutetun ja toimiston työskentelyn perusedellytyksiä sekä luoda ja vakiinnuttaa hyvän hallinnon toimintatapoja.

Keskeiset toiminta-alat kuvaavat vuoden 2003 erityisiä painopisteteemoja. Toimintasuunnitelma ei ole valtuutetun ja toimiston toiminnan tyhjentävä kuvaus vuonna 2003.

Asiantuntijuutta ja verkostoitumista

Toiminnan tavoitteena on tasapainoisesti laissa annetun laajan ja monipuolisen tehtäväkuvan pohjalta pyrkiä tuloksiin valtuutetun toimialalla sekä säilyttää mahdollisuus joustavasti reagoida asiakasryhmän asemassa tapahtuviin muutoksiin yhteiskunnassa.

Toimintatapana on asiantuntevasti, rakentavasti ja vaikuttavasti sekä hyödyntämällä verkostoitumista pyrkiä parantamaan ulkomaalaisten ja etnisten vähemmistöjen asemaa Suomessa. Verkostoitumisen uutena ulottuvuutena vuonna 2003 on yhteyksien luominen saman alan eurooppalaisiin ja pohjoismaisiin toimijoihin.

Tavoitteena on vuoden aikana vahvistaa sidosryhmäyhteyksiä, tiedottaa näkyvämmiin valtuutetun ja toimiston tarjoamista palveluista toimistossa laadittua tiedotussuunnitelmaa noudattaen.

Yksi valtuutetun ja toimiston toiminnan keskeisistä tavoitteista on monipuolisen ja syvällisen asiantun-

tulleisiin seikkoihin, jotka voivat vaatia yleisempiä toimenpiteitä. Tällaisia kysymyksiä ovat muun muassa ulkomaalaisten ja maahanmuuttajien rekisteröintikäytännöt väestökirjanpidossa, venäjänkielisten nuorten syrjäytymisen torjunta sekä turvapaikkamenettelyn ja säilöönoton käytännöt.

Lisää tietoa ulkomaalaisten ja etnisten vähemmistöjen asemasta

Toimintavuonna kiinnitetään huomiota myös mahdollisuuksiin kerätä ja tuottaa tietoa etnisten vähemmistöjen ja ulkomaalaisten asemasta. Tiedontuottajina voi olla valtuutettu itse tai muut toimijat. Tällaisia kysymyksiä ovat muun muassa etnisten vähemmistöjen ja ulkomaalaisten neuvonta- ja tukipalvelujen kehittä-

minen ja etnisten vähemmistöjen asema oikeushallinnon palveluissa.

Toiminnan omat valmiudet vahvemmiiksi

Valtuutetun toimistossa jatketaan vuonna 2003 sisäisen toiminnan järjestämistä määrittelemällä työnkuvat ja vastuualueet, ottamalla asiakasyhteydenotto- ja koskeva rekisteri käyttöön sekä kehittämällä valtuutetun ja toimiston ulkoista ilmettä ja muutoinkin toimeenpanemalla laadittua tiedotussuunnitelmaa. Tähän kuuluu myös toimet valtuutetun internet-sivujen kehittämiseksi. Toiminnan perusedellytysten järjestämisellä valmistaudutaan myös syrjintädirektiivin voimaantuloon ja yhdenvertaisuuslain säätämiseen.

Liite

Vähemmistövaltuutetun puheita 2002

- 16.1. ”Vähemmistövaltuutetun toimenkuva”, Helsingin ulkomaalaispoliisin seminaari, Helsinki
- 4.2. ”Rasismi ja etninen syrjintä”, Rasmus-verkoston perustamistilaisuus, Helsinki
- 13.2. ”Vähemmistövaltuutetun toimenkuva”, Työsuojelulakimiesten neuvottelupäivä, Helsinki
- 20.2. ”Syrjinnänvastaisen työn haasteet monimuotoistuvassa Suomessa” SEIS-projekti/Lapin alue-seminaari, Rovaniemi
- 12.3. ”Etnisten vähemmistöjen asemasta Suomessa”, Työministeriön Työn päivät, Kouvola
- 14.3. ”Mihin paikallistason ohjelmissa on kiinnitettävä huomiota”, Helsingin kaupungin ulkomaalaisasiain neuvottelukunnan seminaari Etnisen syrjinnän ja rasismien vastustaminen
- 20.3. ”Paikallistason toiminnan mahdollisuudet”, Monikulttuurinen – tasa-arvoinen Turku- seminaari
- 23.4. ”Suomalaisen yhteiskunnan monikulttuuristuminen”, Entisen Neuvostoliiton alueelta muuttaneet huumeiden käyttäjät suomalaisessa päihdepalvelujärjestelmässä –seminaari, Helsinki
- 14.5 ”Vähemmistöön kuuluvien ja ulkomaalaisten kohtelu ja syrjintä”, Oikeuskoulutus, Helsinki
- 6.6. ”Eurooppa 2010 – vähemmistöjen Eurooppa?”- kommenttipuheenvuoro, Euroopan komission Suomen tiedotustoimiston Eurooppa 2010 – luentosarja, Helsinki
- 14.6. ”Samalla viivalla? Avauspuheenvuoro”, Seminaari tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumisesta maahanmuuttajaperheen arjessa, Helsinki
- 12.9. ”Etniset vähemmistöt korkeakoulutuksessa:

kuinka sivistys, tasa-arvo ja hyvinvointi toteutuu?” SYL:in seminaari Suomalaisen yhteiskunnan monet kasvot, Helsinki

20.9. ”Liikunta ja etniset vähemmistöt – yhteiskunta pienoiskoossa?” Suvaitsevuuksia kentille – monikulttuurisen liikunnan seminaari, Helsinki

27.9. ”Yhteiset voimavarat käyttöön kotouttamislainsäädännön toimeenpanossa” Yhteiset voimavarat käyttöön, Helsinki

5.10. Juhlapuhe Mussalon kansakoulu – peruskoulu 100 vuotta pääjuhlassa, Kotka

17.10. ”Kuurojen maahanmuuttajien kotoutuminen”, Kuurojen liiton seminaari, Helsinki

22.11. ”Kuuluuko sivistys kaikille: näkökulma etniseen monimuotoisuuteen korkeakoulutuksessa?”, SYL/liittokokous, avauspuhe, Vihti, Korpilampi

17.12. ”Sovittelun mahdollisuudet”, Kommenttipuheenvuoro Tiellä tasavertaisuuteen – konferenssi, Helsinki

Vähemmistövaltuutetun lausuntoja ja aloitteita 2002

Lausunto ulkomaalaislakityöryhmän mietinnöstä 2001 (2560/003/2001 TM /20.2.2002)

Lausunto hallituksen esityksestä kansalaisuuslaiksi (1446/001/2002 TM /12.7.2002)

Lausunto: YK:n kidutuksen vastainen yleissopimus: neljäs määräaikaisraportti (1567/059/2002 TM / 9.8.2002)

Lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle työsopimuslain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta, (2840/001/2002 TM /19.9.2002)

VÄHEMMISTÖVALTUUTETUN TOIMISTO

Mikonkatu 4

PL 34

00023 VALTIONEUVOSTO

Puh. (09) 160 06

Telekopio (09) 1604 7002

vahemmistovaltuutetun.toimisto@mol.fi